

Отримано: 6 вересня 2019 року

Прорецензовано: 16 вересня 2019 року

Прийнято до друку: 23 вересня 2019 року

e-mail: olh_natali@ukr.net

skokovam16@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-7(75)-78-80

Ольховська Н. С., Скокова М. С. Фонетичні та лексико-семантичні особливості німецькомовної аграрної термінології: перекладацький аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75), жовтень. С. 78–80.

УДК 81`34:81`37=112.2:63:81`37.81`25

Ольховська Наталія Семенівна,

кандидат філологічних наук, доцент

Скокова Марина Сергіївна,

студентка магістратури, 2 рік навчання

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ФОНЕТИЧНІ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто фонетичні та лексико-семантичні особливості перекладу німецькомовних термінів аграрної галузі. Описано правила передачі німецькомовних фонем, які не властиві українській мові. Встановлено, що структура родовидових термінів німецької мови полягає у поєднанні двох компонентів. Наведено найзагальніші структури аграрної термінології. Розглянуто основні перекладацькі прийоми, які використовуються під час перекладу німецькомовних термінів аграрного дискурсу (транскрипція, транслітерація) та визначено чотири типи транскодування. Наведена класифікація термінів аграрної галузі. Описано способи перекладу термінів аграрної галузі (еквівалентний переклад, калькування, описовий переклад). Визначено лексичні трансформації, які застосовуються під час перекладу термінів аграрної галузі (конкретизація, генералізація).

Ключові слова: термінологія, фонетика, лексика, аграрні терміни, переклад, трансформації.

Natalija Olkhovska,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Maryna Skokova,

Master's student, 2nd year

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

PHONETICAL AND LEXICO-SEMANTIC FEATURES OF GERMAN AGRICULTURAL TERMINOLOGY: TRANSLATION ASPECT

The article deals with the phonetic and lexical-semantic features of the translation of the terms of the agricultural sector. It is determined that the most common in the agricultural industry are terms that are related to the concept of «land». It is established that the terms are widely used in the botanical classification of names of agricultural crops, and their structure is to combine the two components. The rules for the transfer of German phonemes, which are not peculiar to the Ukrainian language, and the peculiarities of the accent in German terms, are described. It was also determined that the peculiarities of the phonetic nature of the terms include the doubling of letters in German. The use of transcription and transliteration in German terms is described, four types of transcoding are described: transcription, transliteration, mixed transcoding, and adaptive transcoding. The article contains a classification of terms of the agricultural industry, according to which they are divided into simple, complex and terms-phrase. It also identifies the translation techniques used in translating the terms of the agricultural sector and provides examples. It is established that such techniques include equivalent translation, calculations, descriptive translation. The article also contains information on lexical transformations used in the translation of German-speaking agrarian terms, including: fleshing out and generalizing, defining these concepts. It is concluded that the study of peculiarities of translation of German terms of the agrarian branch from phonetic and lexical-semantic points of view and ways of their transfer is important for translation, because due to the correct transfer of phonological and lexical-semantic systems from the original language to the language of translation, it will be possible to save and the uniqueness of the lexical unit of the original language.

Key words: phonetic, lexical-semantic features, translation, terms, agriculture.

Актуальність теми полягає у дослідженні питань перекладу німецькомовної аграрної літератури, оскільки на часі відбувається активна міжнародна співпраця України з Німеччиною у галузі сільського господарства. Тому, для досягнення максимальної адекватності перекладу слід визначити основні особливості термінології сільського господарства та способи її перекладу. Для цього слід аналізувати терміни та власні назви з фонологічної та лексико-семантичної точок зору.

Дослідженням німецькомовних термінів займалися такі науковці, як: О. Ахманова, Д. Розенталь, Я. Тагільцева, А. Коваленко, М. Глушко, Т. Кияк, В. Комісаров, які у тому ж числі розглядали фонетичні та лексико-семантичні особливості термінів.

Завданням дослідження є визначення лексико-семантичних особливостей перекладу термінів у німецькомовних текстах аграрного дискурсу та окреслити способи їх передачі на мову перекладу.

У якості матеріалу для дослідження використовувалися німецькомовні терміни галузі сільського господарства.

Особливістю перекладу термінів, у тому числі й термінів сільського господарства є те, що для досягнення їх адекватного перекладу, тобто збереження у перекладі змісту мови оригіналу, необхідно забезпечити ідентичність понять, які виражені термінами мови оригіналу та мови перекладу.

Найчастіше у аграрній галузі зустрічаються терміни, що означають поняття, які пов'язані з використанням землі, наприклад, *das Land* – «земля», *die Fertilität* – «родючість», *die Ergiebigkeit* – «урожайність», *das Einsammeln* – «збір», *das Feldstück* – «ділянка» [4, с. 269] та ін. У текстах аграрного дискурсу також важливе місце займають терміни, що вдруге опиняються в терміносистемі, набуваючи актуалізації внаслідок зміни економічної, соціальної чи політичної ситуації, на-

приклад віддієслівні іменники, такі як: *der Bodenanteil* – «наділ», *die Verteilung* – «розподіл», *der Weiterverkauf* – «перепродаж», *der Rückkauf* – «викуп», *die Absetzung* – «продаж», *der Schächer* – «торг». [9, с. 21]. Також науковці зазначають, що у новому термінологічному середовищі такі іменники вживаються разом із уточнюючим словом – прикметником *boden* – «земельний» або іменником *das Land* «земля», тому вони вже набули статусу термінологічних словосполучень, що звичайно вживаються в сталому вигляді (*der Bodenanteil* «земельний наділ», *die Bodenverteilung* «розподіл землі») [9, с. 21].

Терміносполучення також знаходять широке застосування у ботанічній класифікації назв аграрних культур, оскільки вони точно передають зміст терміну. Родовидові ознаки терміну виражаються у прикметникових формах, а предметні – у іменникових, тому найзагальнішою структурою терміносполучень є структура «іменник + прикметник», наприклад: *der Weißkohl* – «капуста білоголова», *der Rotkohl* – «капуста червоноголова», *der Chinakohl* – «капуста пекінська»; *die Hauszwiebel* – «цибуля-пінка», *die Schalottenzwiebel* – «цибуля-шалот», тощо [10, с. 10]. З цього можемо зробити висновок, що структура родовидових термінів німецької мови полягає у поєднанні двох компонентів, у якому першим наголошеним словом є уточнення, виражене прикметниковою формою, а другим – іменник, що виражає рід.

З фонетичної точки зору, аби уникнути труднощів під час перекладу та адекватно перекласти терміни слід приділити особливу увагу наголосу у складних словах, що складаються з означальної та означуваної (основної) лексем. На означальну лексему, яка, як правило, розташована на першому місці, падає основний наголос, на другу – означувану – лексему падає наголос побічний (наприклад, *der Agrarsektor* – аграрний сектор, *das Farmunternehmen* – фермерське підприємство). Різниця між цими наголосами в німецькій мові є значно більшою, ніж в українській. [6, с. 113]

Для передачі німецьких фонем, які не властиві українській мові, також існують певні правила передачі. Наприклад, для звуків, що позначаються літерою *ü* в німецькій мові, пропонується використовувати букву *i* на початку слова і *ju* в інших випадках. Д. І. Єрмолович вважає кращим використання літери *ju* в початковій позиції, «завдяки чому легше при необхідності відновити вихідне німецьке написання» [3].

Довга і коротка фонем, що позначаються літерою *ä*, відтворюються в українській мові за допомогою букви *e* після голосних та на початку слова, та літерою *є* після приголосних (наприклад, *Kärcher* – Керхер). Відтворення фонем, які передаються буквою *ö*, на початку слова і після голосних також відходить від фонетичного принципу. Таблиця практичної транскрипції рекомендує в цих випадках використовувати літеру *e* [1, с. 228].

Також до особливостей фонетичного характеру у аграрній термінології можемо віднести подвоєння літер у німецькій мові. Подвоєння німецьких приголосних відбивається в українській транскрипції в інтєвокальній позиції, при цьому частий елемент німецьких прізвищ *-mann* рекомендується передавати з однією українською *n* (наприклад, *Hausmann* – Хаусман).

Щодо важливості фонетичних труднощів при перекладі, то О. Бєлих зауважує, що «фонологічні проблеми не відіграють в перекладознавстві визначної ролі» [2, с. 9], але на нашу думку, для перекладу термінів вони є дуже важливими, оскільки при їх перекладі часто доводиться використовувати транслітерацію та транскрибування.

Поряд з транскрипцією в певних випадках застосовується транслітерація і переклад всього терміну або його окремих компонентів. (наприклад, *der Agar* – агар-агар, *die Gerbera* – гербера). Тенденція витіснення транслітерації транскрипцією має глобальний характер, так як спостерігається в перекладах з різних мов [12]. Проблему для перекладача і для реципієнта тексту перекладу іноді складають варіанти однієї і тієї ж іншомовної назви, які з'явилися завдяки різним способам її передачі.

У тлумачному перекладознавчому словнику транскрипція (практична або перекладацька транскрипція) визначається як перекладацький прийом, заснований на фонетичному принципі передачі літерами іншого алфавіту «звуків іншомовного найменування» [11, с. 227]. Таблиці правил регулярної практичної передачі іншомовних власних імен для двадцяти шести європейських мов, в тому числі і для німецької мови, можна знайти у працях Д. І. Єрмоловича. [3, с. 333].

Транскрипція і транслітерація відносяться до транскодування як способу перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова німецької мови передається засобами абетки української мови перекладу. У цьому аспекті розрізняють чотири види транскодування [5, с. 131]:

- 1) транскрибування (коли літерами української мови перекладу передається звукова форма слова німецької мови);
- 2) транслітерування (слово німецької мови передається за літерами, наприклад: *die Tilapia (Buntbarsch)* – тїляпія [8, с. 217];
- 3) змішане транскодування (транскрибування з елементами транслітерування);
- 4) адаптивне транскодування (коли форма слова у німецькій мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури української мови, наприклад: *Karpfen* – карпові [8, с. 217]).

Також слід додати, що завдяки інтенсивній міжнародній комунікації фонетична форма німецькомовних власних назв стає більш пізнаваною і престижною, що пояснює переважне використання транскрипції. З огляду на домінування транскрипції в відтворенні сучасних власних назв (наприклад, назви фірм, великих підприємств, як от *John Deere* – Джон Дір) і традиційну передачу більш ранніх і відомих позначень, перекладачеві слід зберігати однаковість передачі власної назви та терміну протягом усього тексту. Використання різних варіантів на різних сторінках одного й того ж тексту свідчить про відсутність загального редагування та ускладнює розуміння тексту, тому під час вибору відповідника слід спиратися на авторитетні редаговані довідкові видання.

Для полегшення адекватного перекладу термінів вчений А. Коваленко запропонував свою класифікацію термінів аграрної галузі, до яких також відносяться терміни, наприклад, аграрного менеджменту, які за структурою поділяються на [7]:

- 1) прості (ті, що складаються з одного слова, наприклад, *das Taxation* – максація, *die Finanzierung* – фінансування);
- 2) складні (ті, що складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс, наприклад, *das Produktionsmanagement* – виробничий менеджмент, *das Abfallprodukte* – відходи);
- 3) терміни-словосполучення (ті, що складаються з кількох компонентів, наприклад, *die Unternehmerische Steuerpolitik* – податкова політика підприємства).

Окрім вже вищезгаданого транскодування та його видів, до перекладацьких прийомів, що застосовуються при перекладі термінів аграрної галузі можемо також віднести:

- 1) еквівалентний переклад (переклад за допомогою лексичного еквівалента);
- 2) калькування (передача комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу);

3) описовий переклад (використовується як спосіб передачі безеквівалентної лексики) [7, с. 129]

Розглянемо вищенаведені способи перекладу на прикладі термінології галузі аграрного менеджменту:

- 1) еквівалентний переклад (*die Risikoeinstellung* – відношення до ризику, *bilateraler Vertrag* – двостороння угода);
- 2) калькування (*das Tabellenkalkulationsprogrammen* – програма обробки таблиць);
- 3) описовий переклад (*nicht-handelbarer Güter* – товари, якими не можна торгувати).

До лексичних трансформацій, які використовуються під час перекладу німецькомовних аграрних термінів також належать: 1) конкретизація, 2) генералізація.

Конкретизацією називають процес, під час якого одиниця ширшого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Тобто під час перекладу українською мовою перекладач повинен виконати заміну слова чи словосполучення, що мають більш широкий спектр значень, еквівалентом, який конкретизує значення. Наприклад: *die Getreideabgabe* – *здача хліба* (а не просто *здача злаків*).

Генералізація – процес, протилежний конкретизації. Це лексичний прийом, під час якого слова з вузьким значенням замінюються на слова з більш широким значенням. Наприклад: *die Kornschneidemaschine* – *жатка* (а не *машина для зрізування зерна*).

Висновки. Підсумовуючи написане вище, можемо зробити висновок, що дослідження особливостей перекладу німецькомовних термінів аграрної галузі з фонетичної та лексико-семантичної точок зору та способів їх передачі є важливим для перекладу, оскільки завдяки правильній передачі фонологічної та лексико-семантичної систем з мови оригіналу на мову перекладу з'являється можливість зберегти повноту та унікальність лексичної одиниці мови оригіналу.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на пошук нових фонетичних та лексико-семантичних особливостей та способів перекладу німецькомовних термінів різних субмов аграрної галузі, а також визначенню їх граматичних особливостей та способів перекладу.

Література:

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : Издательский центр «Академия», 2004. 352 с.
2. Белих О. М. Практика перекладу з німецької мови : методичні рекомендації. Луцьк : П.П. Іванюк, 2014. 95 с.
3. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межъязыковой передачи. М. : Р. Валент, 2005. 416 с.
4. Жукова Л. В., Зайцева М. Ю. Особливості терміносистеми аграрного дискурсу (в аспекті зіставлення української та німецької мов). *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки*. 2016. Вип. 245. С. 268–274.
5. Зуенко Н. О., Добринська Д. М. Лексичні прийоми перекладу термінології рибництва та аквакультури (на матеріалі англійської та німецької мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2016, № 20 том 2. С. 130–132.
6. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 543 с.
7. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2004. Вид. 2-ге, виправл. 284 с.
8. Конончук І. В., Зуенко Н. О., Москаленко С. А., Дембровська О. Б., Колесник М. Ю. Німецька мова. Практичний курс німецької мови для сільськогосподарських ВНЗ III–IV рівня акредитації. К. : КОМПРИНТ, 2012. 535 с.
9. Кравченко Т. П. Термінологізована лексика у терміносистемі економіки АПК. *Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні : 272 Матеріали Причорноморської регіональної науково-практичної конференції професорсько-викладацького складу, м. Миколаїв, 24-26 квітня 2013 р.* Миколаїв : МНАУ, 2013. С. 114–117
10. Марченко Т. А. Лексико-семантичні та словотвірні особливості назв городніх культур української мови : автореф. дис. канд. філ. наук : 10.02.01. К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2008. 24 с.
11. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. М. : Флинта: Наука, 2003. 3-е изд., перераб. 320 с.
12. Шаліга Д. Репрезентация имен собственных в переводе с немецкого языка. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/93080/69-Shalyga.pdf?sequence=1>